

15 Temmuz 2016 Sonrası Türkiye ve Dünya

Apaçktır ki, onlarca türk vatandaşının ölümüyle sonuçlanan ve başarısız bir darbe girişiminin tarihi olan 15 Temmuz 2016, modern Türkiye tarihinde bariz bir dönem konumundadır. Her ne kadar darbe girişimi ertesi sabahında başarısızlığa uğratılmış olsada Türkiye içinde ve uluslararası boyutta çağrışımlarıyla dış siyasete etkileri devam etmektedir. Ortadoğu araştırma merkezinin bu bağlamda yayınladığı çalışma 15 temmuz 2016 Türkiye ve Dünya konusuna ışık tutuyor.

Bu kitap Ortadoğu araştırma merkezinin 2016'nın ikinci yarısında hazırladığı dört bilimsel çalışma ve etkinliğin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bunların ilki "Türkiye'de Darbe Girişimi: Belirtiler ve Sonuçlar" konulu Temmuz 2016'da yapılmış sempozyumdur. İkincisi merkeze bağlı Arap Krizleri grubu ACT'nin aynı ay düzenlediği zihin fırtınası oturumudur. Üçüncüsü ise Ağustos 2016'da düzenlenen "Türkiye Dış Siyasetindeki Değişimler ve Bölge Krizlerine Etkileri" başlıklı sempozyumdur. Sonuncusu ise Arap Krizleri araştırma grubunun Kasım 2016'da Türkiye dış siyaset krizleri hakkında hazırladığı rapordur.

Bu çalışmanın bölümlerinin yazılmasına Ürdün ve Türkiye'den uzmanlar iştirak etmişlerdir: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar merkezi müdürü Doç. Dr. Şaban Kardaş, Arap-Türk ilişkileri ve siyasal islam konularında araştırmacı Muhammed Zahit Gül, Emekli Tuğgeneral strateji araştırmacısı ve Arap Krizleri araşırma grubu üyesi Dr. Kasıt Mahmut, Ürdün Terbiye ve Talim eski bakanı İzzet Ceredat. Bununla beraber faaliyetlere farklı türk siyasi partilerinden milletvekilleriyle, Ürdün'den bir grup akademisyen ve siyasetçi katılmıştır. Son olarakta Türkiye'den Prof. Dr. Samir Salha kitabı gözden geçirmiştir.

Kitap iki bölüme ayrılmaktadır, birinci bölüm 15 temmuz 2016 darbe girişiminin çağrışımları ve sonuçlarını ele alıyor, 6 bölümden oluşuyor ve darbe girişiminin çağrışımlarına ve sonuçlarına ışık tutuyor. Kitabın ilk bölümü "Başarısız Darbe Girişimi: Hikayesi ve Siyasi Ortam" başlığını taşıyor. Bu bölüm 3 başlığı analiz ediyor, birincisi hizmet (FETÖ) hareketinin Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi makamlarına sızması, özellikle anayasal bir takım düzenlemelerle birlikte yargıda bir takım değişikliklere de gidildiği 2010 senesinde Gülen hareketinin bu

değişimleri yargı müessesesine daha fazla baskı yapmak amacıyla kullanması, Adalet ve Kalkınma partisine de bu değişikliklerin uygulanması için baskı yapması, bu şekilde de ülkedeki en yüksek yargı mevkilerinde nüfuz sahibi olması. İkinci konu ise darbenin uygulanma kararı etrafında dönüyor, bu bölümün yazarına göre Gülen cemaati polisiye teşkilatında yaşanan temizlik hareketi sebebiyle askeri darbe yapmanın vakti geldiğine kani oldu. Darbe planını uygulama kararı polisiye teşkilatındaki sorumlulardan gelen Adalet ve Kalkınma partisinin 16 Temmuz'da Gülen hareketinin ordudaki destekçilerini tutuklayacağı yönündeki sızıntılardan sonra geldi. Bu bölümün ele aldığı son konusu ise Darbenin başarısızlığa uğratılması ve kontrol altına alınması ki 2012 senesinde Polisiye teşkilatının paralel devlet unsurlarından temizlenmesi 2016'da ki darbe girişiminin kontrol altına alınmasında büyük bir etkendi, hükümet polisiyeyi temizlememiş olsaydı olayları zaptetmek çok daha zor olabilirdi.

Kitabın ikinci bölümü "Darbe girişiminin yerel ve bölgesel olarak siyasi çağrışımları ve sonuçları". Bu bölümde yazar başarısız darbe girişiminin sonuçlarını, hizmet hareketine bağlı bir grubun darbe girişiminin başını çekmesine atıfta bulunarak, Türkiye'de ki yerel duruma bağlıyor. Yazar burada milli İstihbarat kurumunun darbe girişimini gerçekleşmesinden bir kaç saat önce keşfettiğini ve genel kurmay başkanlığına haber verdiğini böylece bir takım askeri emirlerle darbe girişimini başarısızlığa uğratmaya yarayacak önlemlerin alındığını vurguluyor. Yazar daha sonra farklı devletlerin darbe girişimine karşı takındıkları tavırlara ve bu tavırların türk halkı üzerindeki çağrışımlarına değiniyor, Gülen'in içinde yaşadığı Amerika birleşik Devletleri'nin tutumuna odaklanıyor ve Amerikan kongresindeki bazı üyelerin Türkiye'de darbe yapılması çağrılarını hatırlatıyor. Aynı şekilde yazar Amerkian istihbarat şefi John Brennan'ın başarısız darbe girişiminde Amerika'nın parmağı olup olmadığı yahut en azından darbe hakkında önceden bilgi sahibi olup olmadığı hakkındaki sorusuna cevap vermekten kaçınmasını delil gösteriyor ve türk halkının Amerika'nın bu darbe girişiminde de Türkiye'deki geçmiş darbelerde olduğu gibi parmağı olduğu yönünde ki kanaatini doğruluyor diyor.

Yazar bu konudan sonra Arap devletlerinin darbe girişimi karşısında farklılık gösteren tutumlarını ele alıyor. Katar'ın anaysal meşruiyeti desteklediğini ve darbe girişimine karşı olduğunu ilan ettiğini ardından Suudi Arbistan'ın ve diğer arap devletlerinin açıklamalarda bulduklarına işaret ediyor ve darbe sonrası Türkiyesinin arap devletleriyle özellikle de körfez ülkeleri işbirliği konseyi

lkeleriyle ilişkilerinde olumlu yansımaların olacağı tahmininde bulunuyor, bu konudaki tehditerin ortak olduğu ve Türkiye'nin siyasi rejiminin sürekliliğinin adil arap davalarının yararına olduğu varsayımında bulunuyor

Kitabın "Askeri darbenin anlamları ve çağrışımları" başlıklı üçüncü bölümü ise 70'li yılların sonundan itibaren glen hareketinin askeri müesseselere din ve davet vasıtasıyla sızmasını ve daha sonra askeri krumlara sızmasının önünü açacak 1980 Kenan Evren darbesine açık desteğini ele alıyor. Darbenin askeri yönden içerdiği işaretler konusunda ise bu bölüm bu işaretleri çeşitlendiriyor en başında ise askeriye kurumunda i çekişme ve ihtilafların düzen ve nizamı bozması, komuta emir zincirindeki bozukluk, Türkiye cumhuriyetinde orudunun geleneksel etkisinin, gücünün ve heybetinin kaybolması, Milli istihbarat ile askeri istihbarat arasındaki gizli anlaşma ve ihmalkarlık halleri,yönetim ve yönetici kadrosundaki çeşitlilik, emir komuta zinciri dışındaki bir takım liderlere bağlılık, kişiler arası güvenin gerilemesi yer alıyor.

Yazar bu bölümde darbe girişiminin başarısızlığa uğramasındaki bazı sebeplere yer veriyor ki en önemlisi: darbe girişimini uygulamaya sokanın geçmiş darbelerin aksine ordunun tüm kesimlerinin değil sadece bir bölümünün olması, genel kurmay nezdinde yüksek mevkili komutanların bu girişimi reddetmesi, darbe girişimine katılanların tkezlemesi ve koordinasyon zayıflığı, darbenin erken keşfedilmesi ve karşı atağa geçilmesi, bunun yanında özel kuvvetler nezdinde orduya paralel glerin meşru yönetimi desteklemesi ve son olarakta darbe karşıtlarının süratle toplanmaları.

Darbe girişiminin ülke çapındaki çağrışımları hakkında bu bölüm ordunun halk nezdindeki yerinin sallandığına, çatlağın büyüdüğüne, askeri ve güvenlik kurumlarına güvenin gerilediğine ve bu durumun askeri bazda güvenlik glerinin iç ve nüfuz alanının genişlemesine sebep olabileceğine işaret ediyor.

Kitabın dördüncü bölümü ise "Yerel ve bölgesel olarak Türkiye krizi üzerine okumalar" başlığıyla darbe girişimi sırasında ve sonrasında uluslararası ve bölgesel reaksiyonları gözlemliyor ve darbe girişiminin başarısızlığa uğramasının altında yatan sebepleri ayrıntılandırıyor ki bunların arasında: Erdoğan'ın topluluklara hitabı, sosyal medyanın kullanılması, camiler aracılığıyla yapılan çağrılar, halkın derbeyi reddetmesi, darbenin devletin kritik bölümlerini ele geçirememesi yer

alıyor. Bölümün vardığı sonuç ise, darbe girişiminin devlete son senelerde yaşanan kültürel, üdeolojik ve etnik farklılıkları değerlendirme, onarma ve muhalefetle uzlaşma ile ihtilafların darbe girişiminin olumsuz etkileri onarılanaya kadar ertelenmesiyle yargı ve ordu yapısının uzlaşma yoluyla yenilenmesi fırsatı sunuyor olması.

Kitabın birinci bölümünün beşinci başlığı ise katılımcıların değerlendirme ve istişarelerine dayanıyor ve bu kısım türk milli toplumunun ideolojicilik ve particilikten uzak bir şekilde inşa edilmesine odaklanıyor, türk hükümetine darbe sonrası toplumsal yapının demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü güçlendirme ve ordunun siyasi müdahaleler olmaksızın yeniden uzmanca inşası yönünde kullanılmasına davet ediyor.

Son bölüm olan altıncı bölüm ise “Türkiye’de darbe girişimi ve bölgesel çağrışımları” başlığını taşıyor. Bu bölüm Arap krizleri araştırma grubunun Doç. Dr. Şaban kardaş ile yaptığı görüşmesini özetidir ki Türkiyenin yerel ve bölgesel anlamda karşı karşıya olduğu bazı siyasi ilişkileri başarısız darbe girişimi ışığında ele almaktadır. Bunların içinde Türkiye’nin bölgesel ve uluslararası profili ve rolünde beklenen değişimler, Türkiye’nin bölgede ve dünyada alacağı beklenen rol nedir konusudur. Bu bölüm askeri darbe girişiminin ordunun yüksek komutasını ele geçirme hedeflerini ve alt kademelere emirler gönderme ile devletin kendi yönetimine geçtiğini ispatlamak ve meşru yönetimi lağv ederek askeri darbelerde gelenek olduğu üzere yeni bir düzen kurmak için resmi televizyonu ele geçirmesini özetliyor.

Bu bölüm darbe girişiminin başarısızlığa uğramasını bir dizi sebebe dayandırıyor bunlardan en öne çıkanları, darbecilerin ordu içinde birlik oluşturamamaları, hükümetin polisi ve özel harekatı etkin şekilde kullanması, bunların yanında da türk halkının darbenin engellenmesinde önemli rol oynaması yer alıyor. Darbenin yankıları hakkında ise bölüm, darbe girişiminin bölgesel önemine özellikle de Suriye olaylarının ve Türkiye’nin güneyiyle Irak’ın kuzeyinde PKK’ya karşı yapılan operasyonların, aynı zamanda türkiye içinde yapılan operasyonların ışığında dikkat çekiyor. Bu bölüm darbenin hükümetin ordu ve devlet kurumlarına olan güvenini sarsacağını ve bunun bürokraside gerilemeye yol açacağını ön görüyor Aynı şekilde darbenin iç ve dış siyasi görüşler üzerinde büyük bir yankısı olacağını ön görüyor. Yanı sıra darbe girişiminin çağrışımları iktisadi konularıda kapsıyor, bazı

devletler Türkiye'yi yatırım ve turizm için güvenli bir yer olarak görmeyebilir. Bölüm Türkiye'nin halkın darbeye karşı direnişini ve demokrasiye sahip çıkmasını uzun vadede değerlendirmesi gerekliliği sonucuyla son buluyor.

Kitabın ikinci bölümü "Türk dış siyasetinde ki değişimler" konusunu ele alıyor ve iki bölüme ayrılıyor. İlki "Türk dış siyasetindeki değişimler ve bölge krizlerine yansımaları" başlığını taşıyor. Bu bölüm Ürdün Ortadoğu Araştırma Merkezi araştırmacılarıyla dört türk milletvekilinin buluşmaları neticesi ortaya çıkmış olup içinde milletvekillerinin darbe ve darbenin bölgede ve Türkiye'de ki askeri, siyasi ve ekonomik genel duruma etkisiyle, bu girişimin doğrudan ve dolaylı olarak Türkiye'nin dış siyasetine ve uluslararası ilişkilerine nasıl etki edeceği hakkındaki açıklamaları yer alıyor. Milletvekilleri görüşmelerde bu girişimin başarısız olmasının türk siyasi yönetimi tarafından bütüncül bir gözden geçirmenin önünü açtığı sonucuna varıyorlar. Aynı zamanda bu bölüm Türkiye hükümetini genel olarak dış siyasetinin gözden geçirmeye davet eden katımlıcılarının bir dizi soru ve münakaşalarına da yer veriyor.

İkinci bölüm ise "Türk dış siyaseti krizi ve Türkiye'nin bölgesel rolü ile Türk-Arap ilişkilerine yansımaları" başlığıyla Ortadoğu araştırma Merkezine bağlı Arap krizleri araştırma grubunun hazırladığı bir rapordan ibaret. Bu çalışma krizin arka planını, niteliğini, sebeplerini, Türk-Arap ilişkilerine ve Irak, Suriye ve Yemen bazlı bölgesel krizlere etkisi ve yansımalarını ele alıyor. Bunun yanında Türkiye dış siyasetindeki dönüşümlerin yönelimleriyle bunların sınırlarını, yansımalarını, jeostratejik konumunun Türkiye'ye kazandırdığı bölgesel rolünü, sınırlarından güvenlik sebeplerini, ekonomik etkenleri, bölgesel durumu, uluslararası durumunu ele alıyor. Bölüm Türkiye'nin dış siyasetindeki değişimlerle ilgili tarafların tutumları üzerinde duruyor ki bunlar Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, İran, Suudi Arabistan, Mısır, İsrail, Filistinliler ve bu değişimleri çevreleyen hal ve yenilikler.

Kitap Türkiye Dış Siyaseti hakkında bir dizi tavsiyelerle bitiyor ki en öne çıkanları, Türkiye'nin açılım siyasetini sürdürmesi ve bölgesel-uluslararası ilişkilerinde krizleri ortadan kaldırma çabasına devam etmesi, bütün bunları bölge istikrarının yeniden sağlanması ve bu durumu kargaşa ve kaos ortamından çıkış için kullanması, bölgesel ve uluslararası taraflarla siyasi ilişkilerinde dengeli olması, bir tarafla ilişkilerin diğer taraflara zarar verecek şekilde geliştirilmemesi, siyasi ve medyatik gerilimlerin tırmandırılmasından kaçınılması, uluslararası ve bölgesel

güçlerle ilişkileri idarede refleks ve reaksiyona dayalı politikadan kaçınılması, ihtilafların diplomatik kanallardan diyalog yoluyla giderilmesi, halk nezdindeki popularitenin olumlu yönde ve bölge halklarının yararına olacak şekilde korunması -ki Türkiye'nin bir çok mesledeki tavırları çoğu arap ülkesinin halkı tarafından islam ve arap meselelerine yönelmesinden dolayı büyük destek görüyor- israil'le normalleşme anlaşmaları gölgesinde dahi Filistin'nin destekçileri ve yandaşlarından olunması, Filistin halkına yapılan zulümler konusunda ilgi sahibi olunması ve Türkiye filistinli gruplarla ayrılık yaşasa dahi Türkiye'nin Filistin konusunda benimsediği ahlaki ve şerefli duruşundan geri adım atılmaması.